

Euharistia – o scurtă incursiune patristică

Student Dușan Truț

coord. Pr.lect. Adrian Covan

Introducere

Mântuirea, așa zis obiectivă a oamenilor s-a realizat prin Răstignirea Mântuitorului nostru Iisus Hristos, altfel spus, prin Moartea și Învierea Sa. Aceasta e actualizată continuu în formă nesângeroasă în cadrul Sfintei Liturghii, având un loc central în cadrul Tainelor Bisericii. Instituirea ei se leagă de unul din cele mai speciale episoade din cadrul Scripturii, Cina cea de Taină (Matei 26, 26-28; Marcu 14, 22-24; Luca 22, 19-20; I Corinteni 11, 23-26).¹

Jertfa Euharistică a fost de-a lungul timpului denumită în mai multe feluri. Aceste denumiri sunt pe de-o parte de sorginte biblică iar pe de-altă parte provin din primele veacuri creștine. Pentru început, este de dorit să amintim denumirile nouetamentare ale Euharistiei. Prima dintre acestea este *Frângerea pâinii* (gr. *Klasis tou artou*/lat. *Fractio panis* în Matei 14, 19; 15, 36; 26, 26; Marcu 6, 41; 8, 6; 14, 22; Luca 9, 16; 24, 30, 35; Fapte 2, 42, 46; 20, 7; I Corinteni 10, 16). Ce de-a doua este *Cina Domnului* (gr. *Kyriakon deipnon* în I Cor 10, 21; 11, 20). O alta este *Paharul binecuvântării* (gr. *Poterion thes euloghias* în I Corinteni 10, 16). De menționat este și denumirea de *Paharul Domnului* (gr. *Poterion tou Kyriou* în I Corinteni 10, 21; I Corinteni 11, 26-27). Nu în ultimul rând există și varianta de *Prinos și Jertfă lui Dumnezeu* (gr. *Prosforan kai Thysian to Theo* în Efeseni 5, 2; cf. și Romani 12, 1).²

În cadrul Tradiției vechi a Bisericii, reiterarea Jertfei Mântuitorului capătă o serie de noi denumiri, printre cele mai cunoscute fiind *Euharistia*, denumire apărută mai întâi în *Învățătura celor doisprezece Apostoli*, preluată de Sfântul Iustin Martirul și Filosoful și devenită cel mai întâlnit termen al acestei Taine din secolul III până în prezent. Mai apoi, la părinți precum Clement Romanul, Tertulian, Eusebiu de Cezareea și Ioan Hrisostom, precum și formule

¹ Prot. Dr. Ioan Bude, *Temeiuri biblice cu privire la oficierea Sfintelor taine și Ierurgii bisericești, Tomul I, Botezul, Mirungerea, Spovedania și Euharistia*, Editura Învierea, Timișoara, 2023, p. 285.

² *Ibidem*, pp. 285-286.

dogmatice ale *canoanelor* 19 și 58 de la Laodiceea apare termenul de aducere (gr. *Prosfora*/lat. *Oblatio*). Este denumită Taină (gr. *Mysterion*) prima dată de Sfântul Ignatie Teoforul. Acest cuvânt va fi preluat de foarte mulți Sfinți Părinți ai secolului al IV-lea, printre care Atanasie cel Mare, Vasile cel Mare, Grigorie al Nyssei și Ioan Hrisostom. În perioada aceasta apar și termeni prin care se întrevede latura ritualică a Euharistiei, iar aceștia sunt *Sfântă slujbă* (gr. *ierourgia*), la Origen, *Lucrare tainică (mystagoghia)* la Sfântul Maxim Mărturisitorul și *Sfântă Adunare* (gr. *Aghia synaxis/synagohi*) în *Constituțiile Apostolice*, în *Canonul 17* Laodiceea și la Teologi creștini precum Clement din Alexandria sau Eusebiu din Cezareea, precum și la Sfinți Părinți precum Chiril al Ierusalimului și Ioan Hrisostom.³

Există probabilitatea ca în urma popularizării acestor ultimi trei termeni să fi apărut cel mai utilizat cuvânt de astăzi pentru ritualul Jertfei euharistice, mai precis, cel de Liturghie (*leitourgia*). La bază acest termen se referă la o lucrare comunitară și de interes public. Cu toate că la început, dată fiind corespondența cu spațiul civil grec, termenul acesta avea în vedere orice serviciu divin public, încă din secolul al VI, începe să fie perceput ca o denumire exclusivă a Jertfei euharistice.⁴

Euharistia – panaceul mântuirii

„Fiul cel Unul Născut n-a scăpat din vedere nimic spre a da mărire Tatălui, iar prin aceasta a surpat zidul cel din mijlocul vrajbei și a curățit pe om de păcat. Iar întrucât Iisus cel cu două firi a adus această cinste Tatălui prin firea noastră omenească, fără a înceta însă în același timp de a fi și Dumnezeu, deși a împletit această cunună a măririi Tatălui în însuși Trupul și Sângele Său, urmează că singurul leac împotriva păcatului este acest Trup al lui Hristos, iar singura spălare a fărădelegilor este Sângele Lui.”⁵

Euharistia este piscul cel mai înalt al vieții duhovnicești. În cazul acesteia nu mai e vorba, ca și în cazul celorlalte Sfinte Taine, de a accede la o viață mai bună, ci de a dobândi în interiorul nostru a însăși Vieții celei adevărate, adică a lui Hristos, Domnul nostru întrupat. Prin Împărtășanie nu se primesc doar daruri dumnezeiești ci pe însuși Dumnezeu care, cu adevărat este Vistieria darurilor. Cele afirmate aici nu exclud reala prezență a Mântuitorului în cadrul fiecărei Taine, însă în nici una nu este mai prezent decât în Euharistie, unde vorbim despre

³ Ieromonah Petru Pruteanu, *Liturghia ortodoxă. Istorie și actualitate*, Editura Sopfia, București, 2013, p. 12.

⁴ Prot. Dr. Ioan Bude, *Temeiuri biblice cu privire la oficierea Sfintelor taine și Ierurgii bisericești*, op. cit.

⁵ Sfântul Nicolae Cabasila, *Despre viața în Hristos*, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, traducere și note de Pr. Prof Teodor Bodogae, București, 2014, pp. 114-115.

Trupul și Sângele Lui. Din acest motiv, Sfântul Nicolae Cabasila afirmă că peste această Taină nu se mai poate adăuga nimic superior, prin ea împrumutându-ni-se personalitatea lui Hristos.⁶ Și oare la ce s-ar putea referii această personalitate a Lui dacă nu la dragostea nestrăcutabilă despre care ne vorbește Sfântul Ignatie Teoforul în Epistola către Romani când pomenește de scumpul Sânge al Fiului lui Dumnezeu întrupat?⁷

Teologul bizantin spune că Tainele, oricât de multe daruri aduc omului, totuși, nu pot pune stavilă răului din el, după cum darurile Sfântului Duh pe care le-au primit corintenii în vremea Sfântului Apostol Pavel, nu i-au și împiedicat din a fi pizmuitori unii față de alții (I Cor. 3,3). Pe când Euharistia are capacitatea de a înăbuși răul încetul cu încetul, căci ea este împlinirea făgăduinței de a rămâne în noi și noi în El (Ioan 6, 56). Cu toate că, la prima vedere, părerea aceasta pare una naivă, având în vedere multitudinea de exemple negative, Sfântul Nicolae explică în tratatul său despre Viața în Hristos că rodirea Jertfei euharistice se face cu o condiție: apropierea de Potir cu inima zdrobită și mărturisită.⁸ Prin aceasta, teologul constantinopolitan merge pe linia *Didahiei* apostolice în care se spune: „Când vă adunați în duminica Domnului, frângeți pâinea și mulțumiți, după ce mai întâi v-ați mărturisit păcatele voastre, ca jertfa voastră să fie curată.”⁹

Euharistia îndeplinind ce celelalte Taine nu pot îndeplini și accentuând roadele lor, nu numai că îl împacă pe om cu Dumnezeu ci gândul Răstignitului devine gândul nostru, voia Lui devine una cu a noastră, Trupul și Sângele Său, una cu trupul și sângele nostru, unindu-se cu noi în cea mai desăvârșită iubire. Iubire prin care suntem curățiți din-lăuntrul nostru, care ne ferește în ispite, alipindu-ne într-un singur trup tainic și instaurând împărăția lui Dumnezeu peste natura căzută și restaurată, după cum spune Sfântul Apostol Pavel: „Moartea este înghițită de viață” (II Cor. 5,4) sau „nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăiește întru mine”(Gal. 2,20).¹⁰ El ni se dă sub forma pâinii și a vinului, simboluri ale hranei atât de obișnuite și, în același timp, necesare omului, care în fapt sunt însuși Trupul și Sângele Său, o hrană pentru întreaga ființă a omului, atât trup cât și suflet.¹¹

⁶ *Ibidem*, p. 115.

⁷ Sfântul Ignatie Teoforul, *Epistole*, cap. VII, 3, traducere realizată de Pr. Dumitru Fecioru, în colecția Părinți și scriitori bisericești, vol. I, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 1979, p. 212.

⁸ Sfântul Nicolae Cabasila, *Despre viața în Hristos*, op. cit., pp. 115, 123.

⁹ *Învățătura celor doisprezece Apostoli*, cap. XIV, 1-2, traducere realizată de Pr. Dumitru Fecioru, în colecția Părinți și scriitori bisericești, vol I, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, p. 34.

¹⁰ Sfântul Nicolae Cabasila, *Despre viața în Hristos*, op. cit., pp. 116-119.

¹¹ Sfântul Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic*, cap. 37, traducere realizată de Pr. Teodor Bodogae în colecția Părinți și scriitori bisericești, vol 30, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, p. 339.

Important de menționat e faptul că, precum Legea Veche nu a putut să-l desăvârșească pe om în lipsa Legii celei duhovnicești date de Fiul lui Dumnezeu întrupat, tot așa, nici orice fel de nevoință umană săvârșită după Botez nu dă roade dacă nu e „irigată” de Sângele Hristosului răstignit pe Golgota pentru îndumnezeirea omului. Nici măcar mărturisirea păcatelor fără gustarea din Potirul Vieții nu aduce deplina împăcare cu Dumnezeu.¹² Linia aceasta de gândire este comună cu cea a lui Dionisie Pseudo-Areopagitul care afirmă că nici Tainele și cu atât mai puțin strădaniile omului nu sunt capabile a-l pune pe acesta în postura de a-și atinge obiectivul, decât unite fiind cu Împărtășirea din Cina Domnului.¹³ În sens invers, Euharistia preface dreptatea noastră după chipul dreptății Mântuitorului, o face hristomorfă. Acest fapt este explicat prin următorul cuvânt al Sfântului Nicolae Cabasila: „De aceea, atunci când S-a întrupat, Mântuitorul n-a îmbrăcat numai trup omenesc, ci a luat întreaga fire omenească, cu suflet, cu înțelegere și cu voință, pentru ca El să se poată uni cu întreaga noastră ființă, să ne smulgă din lume cu întreg eul nostru și să ne unească cu El, dându-ni-se nouă, tuturor, cu ființa Sa întreagă. Prin urmare, Domnul nu Se poate lipi de noi în momentul când sufletul nostru mai trăiește în păcat, pentru că tocmai aceasta este cel care ne deosebește de El.”¹⁴

Pentru a beneficia de roadele Euharistiei e nevoie de o inimă curată și de o voință angajată permanent în ferirea de păcat și împlinirea virtuții. Strădania noastră va fi dusă la bun sfârșit de însuși Hristos sălășluit în noi prin Taină. El devine împreună lucrător al mântuirii noastre în sinergia urcușului duhovnicesc. Chipul acestei acțiuni are două planuri. Pe de-o parte, Mântuitorul ne inundă lăuntrul ființei prin Împărtășirea cu Trupul și Sângele Său și, pe de altă parte, într-un plan ontologic, noi devenim mădulare ale tainicului Său Trup și suntem ghidați de El precum este mâna de către cap. Urmarea acestui proces este mai întâi eliberarea de sub stăpânirea păcatului și implicit anularea laturii nefaste a morții și, mai apoi, îndumnezeirea omului sau, mai frumos spus, „măsura vârstei deplinătății lui Hristos” (Efeseni 4,13), în Hristos.¹⁵ După cum spune și Sfântul Atanasie cel Mare: „Căci toți, împărtășindu-ne de El, ne facem un trup, având pe Domnul cel unul în noi.”¹⁶ sau după cum îndeamnă Sfântul Ignatie Teoforul: „Sânguiți-vă, dar, să vă adunați mai des pentru Euharistia lui Dumnezeu și spre slava Lui. Când vă adunați des, sunt nimicite puterile satanei, iar prin unirea credinței voastre se

¹² Sfântul Nicolae Cabasila, *Despre viața în Hristos*, op. cit., pp. 122-123.

¹³ Dionisie Pseudo-Areopagitul, *Ierarhia bisericească*, cap. III, Migne P.G., 3, col 424, traducere realizată de C. Iordăchescu, Chișinău, p. 89.

¹⁴ Sfântul Nicolae Cabasila, *Despre viața în Hristos*, op. cit., p. 124.

¹⁵ *Ibidem*, pp. 126-129.

¹⁶ Sfântul Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al III-lea, XXII, traducere realizată de Pr. Dumitru Stăniloae, în colecția Părinți și scriitori bisericești, vol. 15, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, p. 348.

risipește prăpădul lui.”¹⁷ Gustarea din Cina lui Hristos, nu numai că ne propulsează în Împărăția Cerurilor dar, mai mult de cât atât, ne face și „pescari de oameni”, căci, după spusele Sfântului Ambrozie al Milanului, Cuminecarea aduce belșug ființial celui ce o practică, iar această stare este asemeni unui magnet celor ce sunt goi de binecuvântarea lui Dumnezeu.¹⁸

Concluzie

În ciuda măreției acestei Taine, cea mai mare dintre Tainele Bisericii, ea este trecătoare, cel puțin ca formă, însă nu și ca esență sau rezultate. Spunem aceasta deoarece, după cum ne învață Părinții Bisericii, odată cu Parusia și instaurarea Împărăției veșnice a lui Dumnezeu, moartea se va fi desființat și deci, ne mai fiind „boala”, nu se va mai administra „medicamentul”¹⁹. Însă, pe de-o parte, roadele Euharistiei au răsunet netrecător, căci, prin ea cetele sfinților și ale dreptilor s-au mântuit, iar, pe de altă parte, ea e o formă îngroșată sau mai grosieră, după cum ar spune Sfântul Chiril Alexandrinul, ale unirii omului cu Dumnezeu, iar unirea nu va înceta ci va căpăta o altă formă, precum, și lumea aceasta va deveni un „cer nou și un pământ nou”.²⁰

¹⁷ Sfântul Ignatie Teoforul, *Epistole, op.cit.*, pp. 193-194.

¹⁸ Sfântul Ambrozie al Milanului, *Scrisori*, scrisoarea LXX-a, 16, traducere realizată de Pr. Ene Braniște, în colecția Părinți și scriitori bisericești, vol 53, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 1994.p. 285.

¹⁹ Sfântul Chiril al Alexandriei, *Închinarea în Duh și Adevăr*, traducere realizată de Pr. Dumitru Stăniloae, în colecția Părinți și scriitori bisericești, vol 38, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București 1991pp. 579-580.

²⁰ Sfântul Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșire*, Cartea a doua, 2, traducere realizată de Pr. Dumitru Stăniloae, în colecția Părinți și scriitori bisericești, vol 39, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 1992 p. 289.

Bibliografie

- Biblia sau Sfânta Scriptură, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2023.
- *Învățătura celor doisprezece Apostoli*, cap. XIV, 1-2, traducere realizată de Pr. Dumitru Fecioru, în colecția Părinți și scriitori bisericești, vol I, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 1979.
- Ambrozie al Milanului (Sf.), *Scrisori*, scrisoarea LXX-a, 16, traducere realizată de Pr. Ene Braniște, în colecția Părinți și scriitori bisericești, vol 53, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 1994.
- Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al III-lea, XXII, traducere realizată de Pr. Dumitru Stăniloae, în colecția Părinți și scriitori bisericești, vol. 15, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 1987.
- Chiril al Alexandriei, *Închinarea în Duh și Adevăr*, traducere realizată de Pr. Dumitru Stăniloae, în colecția Părinți și scriitori bisericești, vol 38, București 1991.
- Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșire*, Cartea a doua, 2, traducere realizată de Pr. Dumitru Stăniloae, în colecția Părinți și scriitori bisericești, vol 39, București, 1992.
- Dionisie Pseudo-Areopagitul, *Ierarhia bisericească*, cap. III, Migne P.G., 3, col 424, traducere realizată de C. Iordăchescu, Chișinău.
- Ignatie Teoforul, *Epistole*, cap. VII, 3, traducere realizată de Pr. Dumitru Stăniloae, în colecția Părinți și scriitori bisericești, vol. I, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 1979.
- Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic*, cap. 37, traducere realizată de Pr. Teodor Bodogae, în colecția Părinți și scriitori bisericești, vol 30, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 1998.
- Nicolae Cabasila, *Despre viața în Hristos*, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, traducere și note de Pr. Prof Teodor Bodogae, București, 2014.
- Dr. Ioan Bude, *Temeiuri biblice cu privire la oficierea Sfintelor taine și Ierurgii bisericești, Tomul I, Botezul, Mirungerea, Spovedania și Euharistia*, Editura Învierea, Timișoara, 2023.
- Petru Pruteanu, *Liturghia ortodoxă. Istorie și actualitate*, Editura Sopfia, București, 2013.

